

8. FEJEZET

A leggyakrabban használt pedagógiai fogalmak

Molnár György

A mai, gyorsan változó oktatási rendszerben alapvető fontosságú a pedagógiával kapcsolatos alapfogalmak helyes és egységes értelmezése, hiszen csak így biztosíthatjuk az átjárhatóságot a pedagógiai fogalomhasználat területén. Gondoljunk csak arra, hogy a hagyományos oktatási formákat (pl. frontális osztálymunka) új generációs módszerek váltották fel, illetve egészítették ki (pl. projektmunka, kooperatív munka). Ezzel együtt új technikák és metodikai formák alakultak ki a digitális pedagógia megjelenését követően (IKT, multimédia, számítógéppel támogatott tanítás), valamint új modellek, szemléletek formálódtak (permanens tanulás). Ezek a hatások nagyban befolyásolták a pedagógiai fogalmak alakulását, éppen ezért feltétlen szükséges az alapfogalmak tisztázása a pedagógia tárgyalásánál, mind tanári, mind tanulói oldalról egyaránt – ez indokolja a fejezet fontosságát és aktualitását.

Az oktatási folyamathoz kapcsolódóan a fogalmakat 2 nagy csoportra oszthatjuk:

1. pedagógiai,
2. szakmai.

8.1 PEDAGÓGIAI FOGALMAK

A pedagógia kapcsolata más tudományokkal

Vizsgáljuk meg, melyek azok a tudományok, amelyekkel a pedagógia interdiszciplináris kapcsolatba kerül:

- A pedagógia sem nélkülözheti a filozófiai tudományok egész rendszerét, az ismeretelméletet, az etikát, az esztétikát, az értékelméletet.

- A biológiai tudományok az öröklés, a testi felépítés, az idegrendszer fejlődésének törvényszerűségeire mutatnak rá.
- A pszichológia és a pedagógia kapcsolatát tanulmányaink során tapasztalhatjuk. Ismereteinket bővítik a pszichológia különböző ágai, területei, az általános, a fejlődépszichológia, a neveléslélektan, a szociálpszichológia, a mentálhigiéna és a pszichiátria.
- A személyiség nevelése társadalmi viszonyok között folyik. A szociológiai kutatások elősegítik az egyén és környezete kapcsolatának, a társadalmi komponensek hatásának jobb megértését.

Agresszió

Az agresszió a gyermeki személyiség fejlődésének természetes velejárója. A gyermek is átél haragot, irigységet, féltékeny lesz és bosszankodik, ha valamiben gátolják. Így agresszivitás az is, ha megvédi játékát, és az is, ha lerombolja a másik gyerek által épített házat. Az agresszív viselkedés harag, düh, bosszúvágy által vezérelt viselkedés. Haragot, dühöt általában a tilalmak, sértések, sérelmek, büntetések, megszegyenítések váltanak ki a gyermekből. Ezért – sajnos – sok gyerek lesz agresszív.

Aktivitás

Az aktivitás „csak” cselekvésre való képesség, kedv, míg a tevékenység tartós, rendszeres cselekvést jelent.

Aktometria

A vizsgálat módszere a következő: egy eseményt egy időben két, három személy figyel, és jegyzőkönyvben regisztrálja az eseményeket. Ezt utólag egyeztetik. Lényege, hogy a társas indítékú, társas hatású cselekvéseket rögzítsék, aktometriai jelekkel leírják. Az aktometria tevékenységmérést jelent. Főleg a szociálpszichológiában használják. A csoporttörténeteket helyzetekre bontják, és vizsgálják a cselekvés társas vonatkozásait. Ezáltal minden cselekvési egységnek meghatározható a társas színvonala. A társas színvonal megállapításával mérhető a tanulás foka, szervezettsége és a benne résztvevő gyerekek aktivitása.

Általános pedagógia

Az általános pedagógia a nevelésnek mint személyiségformálásnak a társadalommal való összefüggésével, céljával, lehetőségeivel, alapfogalmaival foglalkozik. Követelmény, hogy a pedagógiai elmélet mindig a pedagógiai gyakorlattal szoros kapcsolatban fejtsse ki elméleti rendszerét. A kettő nem lehet ellentétben egymással, nem is szakadhat el egymástól, és nem lehet lényeges fáziskülönbség közöttük.

Didaktika

A didaktika (az oktatás elmélete) a tanítási-tanulási folyamat tartalmi, szervezeti, módszertani kérdéseit vizsgálja. A didaktika az oktatás elmélete. Elnevezése a görög *didaszko*, *didaszkein* („tanítok, tanítani”) szóból származik. A pedagógiai

irodalomban ezt az elnevezést 1632-ben Comenius *Didactica Magna* (*Nagy oktatás-tan*) című könyvének megjelenése óta használják. A didaktika a neveléstudománynak az a részterülete, amely a tanításra-tanulásra vonatkozó törvényszerűségeket, alapelveket tárja fel és írja le. A didaktika az oktatás általános elmélete, mivel a különböző életkorokra és különböző tantárgyakra egyaránt érvényes törvényszerűségek megfogalmazására törekszik. A didaktika tárgya két fő kérdésre ad választ:

- Mit tanítsak?
- Hogyan tanítsak?

Mai értelmezésben ide tartozik:

- a tanítás-tanulás értelmezése;
- a tanítási-tanulási célok;
- a tananyag kiválasztása és elrendezése;
- a tanítás-tanulás folyamata, módszerei, eszközei;
- a pedagógiai értékelés.

A didaktika kapcsolata más tudományterületekkel

A tudományok fejlődésére jellemző a differenciálódás és az integrálódás is. Egyrészt a valóság részletkérdéseinek alaposabb elemzése céljából újabb tudományok jönnek létre, másrészt a közelálló tudományok kapcsolódnak egymáshoz. Ezek az ún. interdiszciplináris kapcsolódások főként azokra a tudományokra jellemzőek, amelyeknek tárgya összetett, bonyolult. Ilyen a didaktika is. A didaktika, mint az oktatás elmélete, a legszorosabb kapcsolatban a nevelés elméletével van. A pedagógiai gondolkodás fejlődését a neveléstörténet tárja fel. Az összehasonlító pedagógia a főbb nemzetközi irányzatok bemutatásával segíti az oktatás elméletét. A didaktikát a pedagógián kívül történetileg a legszorosabb szál a filozófiához fűzi.

A didaktika főbb kapcsolatait a 8.2 ábra szemlélteti:

Értékközvetítés, tevékenység

Az értékközvetítés mindig egy kölcsönösségi folyamatot feltételez. Ennek a folyamatnak a közvetítő közege a tevékenység. Ez azért nagyon lényeges, mert önmagában vett nevelés nem létezik. Az oktatás révén, annak tartalmával értékeket, mintákat is közvetítünk. Így az oktatás nagyon fontos nevelési tényező. A tanítási-tanulási folyamat is akkor eredményes igazán, ha azt a magatartás-fejlesztő tevékenységhez kötik. A megismerést, a képességek gyakorlását szolgáló tevékenységek is alakítják a magatartást. A tanulók legfontosabb, tényleges tevékenységi formái – amelyekhez konkrét feladattartalmak tartoznak – az iskolai tanulás, az egyéni életvitelhez tartozó önálló tevékenységek, a valóságos otthoni és iskolai megbízatások. Természetesen a tanuló legfontosabb tényleges tevékenysége, munkája az iskolai, intellektuális célú tanulás. A tanulási célú, jellegű tevékenységek (fejlesztő játék, sport stb.) segítik a nevelőmunka hatékonyságának növelését.

Eszközök

Az eszközök olyan tárgyak, jelenségek, tevékenységi formák, amelyek önmagukban, objektíve léteznek. A valóság megismerését akkor segítik, ha használjuk őket. A nevelési eszközt a köznyelv gyakran azonosítja a módszer fogalmával. Leggyakrabban a gyermekek fő tevékenységformáit jelenti: a játékot, tanulást, az oktatást, a munkát, a sportot, a szabadidőt stb. Elterjedt az eszköznek olyan leszűkített értelmezése is, amely a nevelési cél elérésének érdekében használt tárgyi, technikai kellékekről beszél, például könyvekről, a tömegkommunikáció eszközeiről. A nevelési módszerek különböző formáit, változatait is eszközöknek nevezik, így többek között a beszélgetést, a példát mint a meggyőzés eszköztét.

Felnőttoktatás

Döntően önkéntes, informális tanulás. A művelődési anyag tartalma, irányultsága, mennyiségének meghatározása a résztvevő felnőtt igényei szerint történik, és általában kötetlen. A felnőttoktatásban jelentős motiváció, mélyebb, stabil önművelési, módszertani kultúra esetén lehet tartós, egzisztenciális kötöttségű elsajátítási eredményre számítani. Az Európai Unió törekvései szerint Magyarországon törvény szabályozza a felnőttképzést, intézményeit és támogatási rendszerét. A felnőttoktatásban az akkreditáció a formális oktatás esetében jellemző. A felnőttoktatás számos szintéren valósul meg: ilyenek az állami vagy önkormányzati formális oktatási intézmények mellett a képzési vállalkozások, civil szervezetek, amelyek munkahelyi, alapítványi és profitérdekeltségű szervezetek. Ezekben a tanulás támogatása az általános képzésre, a munkaerőpiaci képzésre (munkanélküliek képzése, átképzése, új kurrens szakmákra való felkészítés, vezető- és menedzserképzés) és a nyelvtanításra irányul. A korszerű felnőttoktatásra jellemző az előzetes tudás értékelése és a többfokozatú – felzárkóztatást, szakmai alapozó képzést és álláskereső technikákat (személyiségfejlesztést) tartalmazó – programválaszték, valamint az átfogó képzési-

munkatanácsadói rendszer. Ilyen rendszer a munkaügyi szervezet, amely térítésmentes szolgáltatásként segítséget nyújt a fiatal és az idősebb felnőttek részére a szakmai vagy az általános célú tanulásban.

Határtudomány

Egy probléma kutatása, vizsgálódása során számtalan olyan kérdés merül fel, amelyek megválaszolása csak több tudomány eredményeinek felhasználásával lehetséges. A neveléssel kapcsolatban is sok olyan kérdés merül fel, amelyet a pedagógia csak más tudományokkal együtt képes vizsgálni és megoldani. E közös vizsgálódások határain sok és gazdag anyag gyűlik össze. Így keletkeznek új tudományok, határtudományok.

Hospitalizáció

Általánosságban elfogadott igazság, hogy minél korábbról nélkülözi a gyermek a családi környezetét, annál súlyosabban és nehezebben helyrehozhatóan károsodhat a személyisége.

A családon kívüli nevelkedés időtartama is negatívan befolyásoló tényező, de kedvezőtlen hatása összességében kisebb mértékű, mint amikor a nevelőotthoni nevelés már a csecsemőkortól megkezdődik. A legnagyobb károsodás ezeket a gyermekeket éri. Szerencsére egyre kevesebb azoknak a gyerekeknek a száma, akiknek a különböző életkori szakasz elérése után más-más nevelőotthonba kell menniük. Ma már arra törekednek, hogy a gyerekek szinte nagykorúságukig lehetőleg egy intézetben nevelkedjenek. Aligha szorul magyarázatra, hogy mit jelent a gyerek számára az újra meg újra alapjában és minden részletében megváltozó világ, az új szobák és berendezési tárgyak, az új személyzet, az új társak, az új szokások, normák – miközben a régiek sorra eltűnnek.

A családban élő gyermek számára biztosított az alapvető folytonosság. Ezt éppen a család, a családhoz való tartozás tudata jelenti. Életének természetes kerete a személyi, tárgyi környezet viszonylagos állandósága. Ez az állandóság és folyamatosság alapozza meg a nyugalmat és a biztonságát. Ez teszi lehetővé, hogy olyan érzelmi állapotba kerüljön, hogy kedve legyen aktívan tevékenykedni, érdekelje a világ, törekedjen annak megismerésére, tudjon tájékozódni a tárgyak, személyek tulajdonságai között, és megfelelő képe alakuljon ki önmagáról, saját helyéről a világban. A hospitalizáció elnevezés tulajdonképpen kórházi ártalomra utal. Spitz nevelőotthonokban csecsemőkön és kisgyermeken végzett megfigyeléseket. Ezek azt bizonyították, hogy az anya nélkül itt nevelkedő gyermekek nem fejlődtek megfelelően, mind fizikai, mind pszichés fejlődésük visszamaradott volt.

A jelenség könnyebben érthető, ha arra gondolunk, hogy a kisgyermek személyiségének harmonikus fejlődéséhez nem elég, ha jó táplálkozási, gondozási, higiéniai feltételeket biztosítunk. Nagyon fontos az ingergazdag környezet is. De mindezek mellett a legfontosabb a gyermekek számára az állandó személyes kapcsolat az anyával vagy más felnőtt személlyel, aki beszél, énekel neki, figyel és mosolyog rá, játszik vele, és ezáltal érzelmileg motiválja pszichikus fejlődését.

Meg kell említenünk, hogy a hospitalizáció kisebb mértékben azoknál a családoknál is megtalálható, ahol a rossz körülmények között élő gyermekek kevés szeretetet kapnak. Dr. Huszka Antónia tette közzé a hospitalizáció veszélyét érzékeltető alábbi vizsgálatot. (Murányi-Kovács Endréné – Kabainé Huszka 1999)

A kisgyermeket háromféle környezetben figyelték meg. Az egyik környezet kitűnően felszerelt csecsemőotthon volt, ahol jól képzett gondozónők látták el a csecsemőket. A kísérletek másik területe ugyancsak csecsemőotthon volt, de itt a gondozás egy része az anyára hárult. A csecsemőotthon egy női börtönhöz tartozott, melyben a különböző vétségek miatt elítélt leányanyák csecsemőjükkel töltötték le büntetési idejüket. A harmadik vizsgált környezet a családi környezet volt. Viszonylag rossz sorban élő halászfalu családjainak csecsemőit kísérték figyelemmel.

A vizsgálat egyik legmegdöbbentőbb adata a csecsemők halálozási arányának alakulása volt. Legnagyobb volt a halálozás a jól felszerelt intézményben, kevesebb a börtön csecsemőotthonában, és a legkisebb a családban élő csecsemők között. Mi volt az oka ennek a feltűnő jelenségnek? A kisgyermek fogékonyságával, érzékenységgel együtt jár, hogy optimális fejlődéséhez folyamatos egyéni érzelmre és evégből kedvező külvilági ingerekre van szüksége, a hospitalizáció okát tehát elsősorban az anyai érzelmek nélkülözésével magyarázhatjuk.

Intellektuális hatás

Az intellektuális–logikai–verbális úton biztosított hatások fontos szerepet töltenek be a nevelés folyamatában. Az életkor előrehaladtával, az értelmi képességek bővülésével az intellektualisztikus nevelőhatás a kultúra, a tudomány eredményeinek bemutatásával egyre jobban képes konstruktív meggyőződések kialakítására.

Intelligencia

Az intelligencia értelmesség, a képességek szervezett rendszere, struktúrája. Legmagasabb foka a kreativitás. Az egyik kutató (Wechsler) szerint az intelligencia az egyénnek azon összetett vagy globális képessége, amely lehetővé teszi, hogy célszerűen cselekedjék, racionálisan gondolkodjék, eredményesen bánjék környezetével. Az intelligencia tehát általános értelmi képesség. Czeizel Endre szerint az intelligencia adottság, amelynek segítségével ismereteket tudunk szerezni, ezeket képesek vagyunk hosszabb ideig tárolni és szükség esetén célszerűen felhasználni. Az intelligencia mérésére egy hányadost használnak: $IQ = (\text{mentális életkor} / \text{naptári életkor}) \times 100$. A modern felfogás szerint az intelligencia egymástól eltérő képességek összessége:

- verbális gondolkodás,
- matematikai gondolkodás,
- absztrakt-vizuális gondolkodás,
- rövidtávú memória.

Az intelligenciának még szerves része a józan ész képessége, a gyakorlati érzék, a kezdeményezőkézség, a körülményekhez való alkalmazkodás képessége is.

Interakció

A csoport tagjai között interakció zajlik. Ez egy olyan folyamat, amelynek során az egyének egymást észlelik és egymásra találnak. Mindez magában foglalja a beszédet és mindazokat a megnyilvánulásokat, amelyek feltételezik két vagy több ember egymásra figyelését, együttműködését. Ilyen interakció folyik például az óvodás gyerekek között a játék során is. Az interakciós folyamatban közrejátszanak a résztvevők személyiségvonásai, kapcsolatuk jellege, annak előzményei és az éppen aktuális helyzet jellemzői. A történések kereteit pedig kulturális szabályok, normák, értékek, szokások szabják meg.

A folyamat további jellemzője a csoporttagok kölcsönös egymásra hatása, egymás kölcsönös befolyásolása. Ennek legfontosabb eszköze a kommunikáció. Az óvodában egy ilyen interakciós folyamatnak jó példája a szervezett együttes tevékenységet folytató gyermekek játéka, ahol a közöttük lezajló kommunikáció (mind verbális, mind nonverbális) síkja jól nyomon követhető. A csoportban a tagok mindig teljes személyiségükkel részt vesznek. A csoporthoz való tartozás ténye mindig változtatja, alakítja személyiségüket.

Interdiszciplinaritás

A tudományok közötti kapcsolatot fejezi ki a tudományközi (interdiszciplináris) kapcsolat. Különböző tudományok esetében akkor beszélünk erről, ha azok ugyanazt az összetett társadalmi jelenséget vagy problémakört vizsgálják együtt, több oldalról, kölcsönös munkamegosztásban. Eredményeiket rendszeresen kicserélik, egyeztetik, ellenőrzik, más-más szempontok szerint elemzik, értékelik.

Irányított nevelési folyamat

Lényege, hogy abban normák, értékek nagyon konkrét, deklarált formában jelennek meg. A folyamatot pedagógus irányítja, a gyerekek az előre megtervezett és megszervezett tevékenységformákat hajtják végre. Ez a külső tényezőzők által történő irányítás kevés teret ad a gyermeki kezdeményezésnek és az önállóság kibontakozásának, az önálló aktivitásnak. A pedagógus munkájának jellemző jegyei: direkt irányítás, az értékelésközpontú magatartás, a folyamatos, erős kontroll, a szabályozás. Ennek a koncepciónak a hibája, hogy a serdülés időszakától a túlzott szabályozás és az erős kötöttségek már nem hatnak motíváló hatással.

Képzés

Az oktatáshoz, az oktatási folyamathoz szorosan kapcsolódó kategória, lehetővé teszi azok sajátos funkciójának, céljának kifejezését. Képzésen azt a tevékenységet értjük, amelynek során az elsajátított ismeretek gyakorlati alkalma-

zása segítségével kifejlesztjük az adott területen szükséges jártasságokat, készségeket és képességeket. Jártasság, készség, képesség kifejlesztése = képzés. Ezeket fejlesztjük a képzés keretében. Pedagógiailag tervszerűen megkonstruált feladatszeriák végrehajtásán keresztül történik (idegennyelv-oktatás teszt-könyvei). Passzív tevékenység következtében nem alakulnak ki (zongora nézésével nem lehet megtanulni zongorázni). A modern, 20. századi pedagógia csak többféle tevékenység keretében tartja a képzést kivitelezhetőnek. Az általános képzés az alapvető műveltségi javaknak az iskolai keretek között lehetséges átszármaztatása, a képességek optimális fejlesztése. Szervezeti kereteit az általánosan képző iskolák adják (pl. általános iskola, gimnázium). Az általános képzés során elsajátított tudás teszi alkalmassá az embert meghatározott feladatok, problémák megoldására és alapozza meg a szakképzést.

Közoktatás

A közoktatás az élethez és a differenciált munkavégzéshez szükséges ismeretanyagának és annak átadásának állami kézben való összpontosítása. A görög és római iskola, a középkori egyetem előzményei után a közoktatás a nyugati kultúrában fokozatosan előtérbe került a magán- és egyházi oktatással szemben, jóllehet az utóbbiaknak mindmáig igen jelentős szerepük maradt az oktatás egészében. A tartalmi súlypontok a klasszikus műveltség oktatásától a gyakorlati étellel szoros kapcsolatban álló ismeretanyag tanítása felé, illetve az adatgazdag tárgyi tudás megszerzésétől a készségek és a kreativitás fejlesztése felé tolódtak el. A magyar közoktatásügy az oktatás minden szintjén a német iskolarendszer magyar viszonyokra adaptált változatának tekinthető. Legfontosabb történeti mérföldkövei a Mária Terézia által kibocsátott 1777-es *Ratio Educationis* és az 1868-as Eötvös József-féle népoktatási törvény. Az előbbi állami fennhatóság alá vonta a katolikus egyház kezében levő oktatásügyet, az utóbbi pedig bevezette az ingyenes és kötelező népoktatást. Demokratizálódásával és ingyenességével az alsó-, a közép- és a felsőfokú közoktatás mindkét nem és minden társadalmi réteg előtti nyitottságra, egységesülésével az egyes iskolai végzettségek egyenértékűségére és átválthatóságára törekszik.

Mentális képesség

Az egyik kutató (Thurstone) faktoranalízis segítségével jutott el hét elsődlegesnek tartott mentális képességhez, melyeket az intelligencia alapköveinek vél. Ezek a következők:

- verbális megértés,
- beszéd folytonosság,
- számolás,
- téri képességek,
- emlékezet,
- észlelési sebesség,
- következtetés.

Módszertan

A különböző tantárgyi módszertanok, metodikák a tananyag feldolgozásával összefüggésben vizsgálják a nevelés, képzés, oktatás lehetőségeit, módját. Hét-köznapibb nyelven megfogalmazva, azon tanári eljárások összessége, amelyek elősegítik a tanulást. A konkrét alkalmazható módszereket alapvetően a szakmai tartalom határozza meg. A módszertan jellemzője, hogy tudományághoz kötött tantárgy-pedagógia. A filozófiai lexikon általános értelemben a módszert így definiálja: „valamely cél elérésének módja, meghatározott módon rendezett tevékenység”. A nevelési módszer a kitűzött nevelési cél elérésének érdekében alkalmazott eljárás. Célja, hogy a gyermekeket pozitív tevékenységre készítjük, a negatív hatásokat pedig kiküszöböljük. Az eljárás a módszer konkritizációját jelenti. Független a pedagógiai intuíciótól, a találékonyságtól, a nevelő aktivitásától. Azonban mindig eljárások rendszeréről beszélünk.

A módszert nagyon sok tényező határozza meg mind az oktatás, mind a nevelés folyamatában. Ezek:

- a nevelési cél;
- a nevelési feladat;
- a tanulók életkora, értelmi fejlettsége, képessége;
- a tanár személyisége, pedagógiai kultúráltsága, felkészültsége;
- a tanár vezetési stílusa;
- a tanulók, a közösség életkora, sajátossága;
- a pedagógiai szituáció és annak tartalma.

A módszerek alkalmazását az alábbi kérdésekre adott válaszok döntenek el:

- A) Milyen körülmények között alkalmazzuk?
- B) Melyek a feladataik?
- C) Hogyan fogalmazzuk meg?
- D) Mit érünk el velük?

A nevelési folyamat optimális irányításának, s ezen belül a módszerek kialakításának központi kérdése a nevelő hatások eltervezése, majd ezek megszervezése, továbbá a ráhatások szabályozása, módosítása, illetve folyamatos ellenőrzése, értékelése.

A módszerek alkalmazásának egyetlen törvénye van: a módszerek, eljárások kombinációja. Ez egyúttal a pedagógus módszertani kultúráltságának fokmérője is.

Motiváció

Ösztönzés, késztetés valamilyen cselekedet végrehajtására; gyűjtőfogalom. A motivációnak nemcsak a tanulásban van szerepe, hanem annak megválasztásában és a későbbi tanulási folyamat fenntartásában is. A motiváció növeli a tanuló teljesítményét, eredményességét. A motiváció a tanulási folyamatban meg-

sokszorozhatja az eredményességet. Megfelelő motiváció hiányában a tudás felszínes lesz, a tanuló felejtani fog. A motivált hallgatónál a képzés végére magasabb tudásszint jelenik meg, a tudás önmagát gerjeszti.

Nemzeti Alaptanterv

A kormány 130/1995 (X. 26.) rendelete döntött a Nemzeti Alaptanterv (közismert nevén: NAT) kiadásáról.

A Nemzeti Alaptanterv két fejezetből áll. Az első a kötelező oktatás tartalmi szabályozásáról szól. A második pedig a tíz műveltségi terület tartalmi kérdéseit tárgyalja.

A NAT – építve az óvodai nevelés országos irányelveire – a magyarországi közoktatás tizenkét iskolai évfolyamán belül a tankötelezettség tíz évfolyamára állapítja meg a nevelő- és oktatómunka minden hazai iskola számára előírt közös követelményeit. Ez a dokumentum alap a tantervek, a tantárgyi programok, a tankönyvek és más taneszközök, valamint az alpműveltségi vizsgakövetelmények kidolgozásához. Ezzel az oktatás nélkülözhetetlen tartalmi egységét és az iskolatípusok közötti átjárhatóságot hivatott elősegíteni.

Az alaptanterv követelményeit a demokrácia értékei hatják át. Nemzeti, mert a közös nemzeti értékeket szolgálja. Fontos szerepet szán a nemzeti hagyományoknak, valamint a nemzeti azonosságtudat fejlesztésének, beleértve az ország nemzetiségeihez, etnikumaihoz tartozók azonosságtudatának ápolását, kibontakozását. A követelmények meghatározásakor ugyanakkor az európai, humanista értékrendre, azokra a tartalmakra összpontosít, amelyek Európához tartozásunkat erősítik.

A NAT a tartalmakat és a követelményeket átfogó műveltségi területek és részterületek keretében, nem pedig tantárgyakba rendezve fogalmazza meg. A műveltségi területek átfogó, általános követelményeit a hatodik, illetve a tizedik évfolyam végére, a részletes követelményeket pedig a negyedik és hatodik, illetve a nyolcadik és a tizedik évfolyam végére határozza meg.

A NAT műveltségi területei:

1. Anyanyelv és irodalom (magyar nyelv és irodalom; kisebbségi nyelv és irodalom)
2. Élő idegen nyelv
3. Matematika
4. Ember és társadalom: társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek; emberismeret; történelem
5. Ember és természet: természetismeret; fizika; kémia; biológia és egészségtan
6. Földünk és környezetünk
7. Művészetek: ének-zene; tánc; dráma; vizuális kultúra; mozgóképkultúra és médiaismeret
8. Informatika: számítástechnika; könyvtárhasználat

9. Életvitel és gyakorlati ismeretek: technika; háztartástan és gazdálkodás; pályaorientáció
10. Testnevelés és sport

Az idők folyamán a NAT-ot többször is módosították, minek következtében már újabb irányelvek lettek mérvadók.

Nevelés

A nevelés bonyolult, összetett folyamat. Ez nehezíti fogalmának meghatározását is. A rövid történeti visszatekintés jelzi, hogy minden kor minden pedagógiai irányzata újrafogalmazza a maga nevelésfogalmát.

A nevelés az a folyamat, amelyben a pedagógus által irányított gyermeki tevékenységrendszer fejleszti az egyén képességeit, a fejlesztő hatások révén kialakul értékrendszere, személyisége, amelyek lehetővé teszik számára az egyéni és társadalmi feladatok megoldását. A nevelés hatások összessége, melynek célja, hogy az egyént képessé tegye életfeladatai megoldására. Természetesen ezen hatások megvalósítási közege az a társadalom, az a nemzet, amelyben az alany él. A nevelés tehát képessé teszi az egyént arra, hogy bekapcsolódhasson a környező társadalomba úgy, hogy a maga feladatait is megoldhassa, egyéni képességei kifejlődhessenek, egyéni céljai megvalósulhassanak. A nevelés így újra és újra „ugyanazt” a feladatot oldja meg. A nevelés mint folyamat új feladat minden egyes ember és ugyanígy minden nemzedék számára. Ezt a feladatot pedig az egyetemes emberi és kulturális értékek, illetve a nemzeti értékek átadásával, újraértelmezésével, új értékek létrehozásával tudja megoldani. A nevelés általános értelemben tehát egy értékátadó, értékrendszert kialakító, fejlesztő folyamat. Célja, hogy az emberekben értékelismerő és értékteremtő készséget, képességet alakítson ki.

Nevelélmélet

A nevelés folyamatát, tartalmát, elveit, módszereit, színtereit, eredményei vizsgálatának kérdéseit tárgyalja.

Neveléstörténet

A nevelési eszmények és intézmények, a nevelés-oktatás gyakorlatának, nevelés- és oktatáspolitikai törekvéseinek alakulását kíséri végig a történelem különböző időszakaiban.

Neveléstudomány

A neveléstudomány az ember céltudatos alakításának tevékenységét tanulmányozza. Vizsgálja a személyiség alakíthatóságának, fejleszthetőségének összefüggéseit, ok-okozati tényezőit, törvényszerűségeit, a nevelés folyamatában érvényesülő tényezőket, azok rendszerét, hatásmechanizmusait.

Normák

A normák a viselkedés írott vagy íratlan szabályait jelentik, amelyek megszabják magatartásunkat egy adott helyzetben.

Normatív nevelési koncepció

Lényege, hogy egyértelműen deklarálják és fontosnak tartják a hosszabb távon fennmaradó emberi-etikai értékeket. Tudatosan törekszenek az elfogadott magatartási normák közvetítésére és interiorizálására a nevelés által. A koncepció követői azt vallják, hogy ezek az értékek és normák az egyén életében, magatartása és életvezetése irányában döntő konstruktív (építő, előrevivő, haladást segítő) szerepet töltenek be. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy önmagában a normatív nevelési koncepció nem jelent automatikusan konzervativizmust.

A normatív nevelési koncepció elsősorban a direkt nevelési módszerek alkalmazásának kedvez. Ennek lényege, hogy a nevelő hatás fő forrása a pedagógus. A gyermek elsősorban befogadó. A közvetlen hatásrendszer másik lényeges jellemzője, hogy a pedagógus a társadalmi tartalmak vonatkozásában szelektáló, preferáló és közvetítő szerepet is betölt. Azonban tény, hogy a közvetlen hatásrendszer korrigálja, kiegészíti a közvetett, spontán hatások gyengéit, segíti a gyermekek kapcsolatszerzését, illetve a tapasztalatok értelmezését.

Oktatás

A nevelésnek azt a részét, amely főként ismeretek elsajátítása, a műveltség megszerzése, intellektuális képességek kialakítása révén járul hozzá a személyiség fejlesztéséhez, oktatásnak nevezzük. Más értelmezésében a tanítást és a tanulást egységben, kölcsönhatásban foglalja magában. A pedagógus és a tanuló közös munkája a pedagógiai folyamatban. Az oktatás a tanulásra, a tartós tudásra, az ismeretek megszerzésére, megértésére, alkalmazására irányuló, valamint a tananyag ismertetése, közvetítése, magyarázata, rendszerezése, rögzítése, ismétlése, ellenőrzése, értékelése segítségével végzett rendszeres irányítás, pedagógiai tevékenység. A köznyelv az oktatást és a tanítást azonos értelemben használja. („Oktat: tanít valakit valamire”, *Értelmező szótár*.) A hazai szakirodalomban lényegében hasonló felfogást vallott Fináczy Ernő (1935). Imre Sándor (1928) a tanítást tartotta szélesebb körűnek, amelybe beleértette a példaadást és az oktatást. Nagy Sándor (1993) szerint „a tanítás az oktatás komplex fogalmának egyik összetevője, illetve vonulata”, „a tanítás és a tanulás egysége”. Az oktatás az ismeretszerzésnek, a gondolkodás fejlesztésének, az értelmi nevelésnek, a jártasságok, a készségek, a képességek alakításának, a személyiségfejlődésnek alapvető feltétele, eszköze. Meghatározó szerepe van a kultúra közvetítésében, értékeinek, vívmányainak továbbadásában. Egységet alkot a művelődéssel. Prohászka Lajos (1937) szerint ennek „egyik formáját jelenti”. Az attitűdök, a meggyőződés, a világkép, a világnézet, a magatartás alakításában betöltött szerepe az oktatást a nevelés nélkülözhetetlen tényezőjévé teszi. Megalapozója a képzésnek, a különböző munkatevékenységeknek. Nem elszigetelt résztevékenységekből, feladatokból áll, hanem oktatási folyamatot alkot. Ezért az okta-

tást tudatosság, tervszerűség jellemzi. „Kiemelkedő mozzanata az ismeretszerzésben való rendszeres vezetés.” (Imre Sándor) Fő funkciója „egy bizonyos jól meghatározott tanulás tervezése, szervezése, szabályozása és értékelése” (Báthory Zoltán, 1985). Az oktatás tervszerűsége nem azonos az objektív tartalmak rendszerének, logikai struktúrájának merev követésével, hanem rugalmasságot feltételez. Szükséges ez a tanulók életkori sajátosságainak, egyéni különbségeinek differenciált figyelembevételéhez, különböző forrásokból és színtereken szerzett tapasztalatainak a felhasználásához. Általánosan érvényesülő jelenség az oktatás kiterjeszkedése. A tanulók életkorát tekintve ez azt jelenti, hogy egyre fiatalabb korban kezdődik és egyre idősebb korig tart (felnőttoktatás, permanens oktatás). Kiszélesedett az oktatási intézmények köre is. Az alsó- és középfokú iskolákon, a felsőoktatási intézményeken kívül az oktatás számos más területen is folyik (üzemekben, vállalatoknál, tovább- és átképző tanfolyamokon a továbbképzés-politika, a felnőttek szakmai képzése, a tömegkommunikáció révén). Lazább szervezeti vagy spontán formái megtalálhatók mind a fiatalok, mind a felnőttek hétköznapijában, a családban, a kortárs csoportokban, a munkahelyeken. Az oktatás történelme során a tartalma is kitért. Nem csupán a tények, adatok memorizálását, vagy nem egyedül az erkölcsi nevelést vagy az intelligencia növelését tűzi ki célul. „A mai oktatásnak nem kizárólag az a célja, hogy a gyermekből intelligens, hibátlan logikájú embert neveljen, hanem az is, hogy a személyiség kiegyensúlyozottan fejlődjék; gazdagodjék a veleszületett, kibontakozott lehetőségek révén; új képességek kialakítása révén; és legyen képes alkalmazkodni, átalakulni és tökéletesedni a felmerülő, választott vagy elűrt kényszerült helyzetek függvényében.” Mindezek az oktatás színtereinek, környezetének, kapcsolatainak, szervezeti formáinak a kiterjeszkedésével is együtt járnak. (Mialaret 1993)

Összehasonlító pedagógia

Különböző országok oktatáspolitikai törekvéseit hasonlítja össze, és fejlődési tendenciákat állapít meg, következtetéseket von le. Egy adott időszakra nézve egy pillanatfelvételt ad a választott országok oktatásának keresztmetszetéről.

Pedagógia

A neveléstudomány fogalma mellett, illetve vele párhuzamosan használjuk a pedagógia fogalmát is. Ez a hétköznapiak során gyakrabban használt kifejezés szélesebb körű fogalom, mint a neveléstudomány. Komplex fogalom, mert magában foglalja a nevelés elméletét és gyakorlatát egyaránt. A pedagógia fogalma átfogja a tényleges, valóságos nevelési-oktatási-képzési gyakorlatot. Tártya a gyermek alakításának, fejlesztésének folyamata. Ha azt mondjuk, hogy a pedagógia a nevelés tudománya, akkor a pedagógia komplex fogalmából annak elméleti részét, a nevelés általános elveinek, cél-, feladat- és eszközrendszerének egységét értjük alatta. Ez a pedagógiai elmélet a pedagógiai gyakorlattal, vagyis a nevelés módjának kérdésével mindig szoros kapcsolatban fejti ki elméleti rendszerét. A pedagógia a következő főbb szaktudományokat foglalja ma-

gában, melyek többsége már szinte saját, önálló, speciális kutatási területtel rendelkezik (8.2 ábra).

8.2 ábra A pedagógia felosztása (Forrás: *Pedagógia I.*)

Segédtudomány

Azokat a tudományokat, amelyek egy másik tudomány munkáját segítik, támogatják, segédtudományoknak nevezzük. A pedagógiának minden olyan tudomány segédtudománya, amely a gyermek fizikai és pszichés sajátosságaival, fejlődésével, ezt befolyásoló különböző eredetű hatótényezőivel, az őt körülvevő környezeti elemekkel foglalkozik. A pedagógia segédtudományait három csoportra oszthatjuk; első csoportjuk az antropológiai tudományok, amelyek a nevelés tárgyát, anyagát, eszközeit adják. Herbart pedagógiája szerint a neveléstudomány módszerre vonatkozó segédtudománya a pszichológia. A pszichológia ebben a felfogásban már alkalmazott tudomány, amelynek szerep jut a nevelés-oktatás lélektani szempontjainak meghatározásában. Herbartot több évtizeddel megelőzve a pszichológiát és az etikát a pedagógia segédtudományaiként értelmezték, és megfogalmazták azt a Herbartnak tulajdonított megál-

lapítást, mely szerint ezek közül a pszichológia az eszközökre, az etika pedig a célra vonatkozik.

Szociogram

A válaszokat írásban adják. A jelzett, választott kapcsolatok ábrázolhatók. Ez a szociogram. Az adott csoport társas szerkezetét bemutató térkép. A kölcsönöségi táblázat adatainak elemzése után készül el a szociogram. Fontos szabály a készítésnél, hogy a közösség minden tagját csak egyszer ábrázoljuk a legegyszerűbb alakzatban.

Szociometria

A közösség szerkezetének feltárására irányuló vizsgálat, J. L. Moreno, amerikai pszichológus dolgozta ki. Módszerének lényege: az intézményes keretekben (pl. osztály) kialakult csoportok, az ott fellelhető kapcsolatok háttérben ún. spontán rokonszenvi választások vannak. Ezek nem feltétlenül egyeznek meg, eltérhetnek az intézményes kapcsolatoktól. Ugyanakkor jellemzőek az adott csoportra, kihatnak az intézményes kapcsolatokra. A vizsgálat alapja: érzelmi, rokonszenvi választások. Eszköze: szociometriai felmérő lap, általában 10–20 kérdéssel. A kérdések a konkrét, a vizsgálati személyeknek fontos döntési helyzetekre vonatkoznak. Ebben a szituációban társat kell választani. A kapott szavazatok, választások mennyisége mutatja, hogy ki a kiemelkedő és ki a peremhelyzetű a csoportban.

Tanítás

Az oktatásnak a tanár (tanító) személyes tevékenységén alapuló formája. Noha mind a köznyelv, mind a szakirodalom gyakran használja a tanítás és az oktatás szavakat egymás szinonimájaként, sok nyelvben megtalálható a tanítás szavunk külön megfelelője is (az angolban például: *teaching*, a németben: *Lehre*), amely hasonló, a személyességet, a tanítvány–tanító-viszonyt, a tudás közvetlen átadását kiemelő jelentésárnyalatokkal különül el a személytelenebb, általánosabb, az intézményességet és a technikai jelleget is magában foglaló oktatás (az angolban: *instruction*, a németben: *Unterricht*) fogalmától. A „tanítás” szó egyik jelentésárnyalata különösen nyomatékosítja az egyes személyekhez vagy csoportokhoz köthető tudás, a „tan” személyes közvetítését. A tanításnak nincs pontosan kidolgozott, általánosan elfogadott elmélete, a különböző tankönyvek és szakkönyvek többnyire az oktatáselmélet keretében, annak részeként foglalkoznak a tanítás kérdéseivel. Az oktatást rendszerelméleti kategóriákkal leíró elméletek szerint a tanítás – mint az oktatás egy formája – ugyancsak a tanulás irányítása. Ebben az értelemben a tanítás egyének vagy csoportok tanulásának a tanár általi irányítása.

Tanulás

Tanulásnak tekintendő az elméleti és gyakorlati ismeretek, jártasságok és készségek elsajátítása, a képességek kialakulása, meghatározott viszonyulások, érzelmi és akarati tulajdonságok fejlődése, valamint a magatartás tanulása is.

8.2 SZAKMAI FOGALMAK

Átlag

Átlagnak azt a gyermeket tekintjük, aki az iskolai tanulmányok elvégzéséhez megfelelő értelmi képességekkel és intelligenciával rendelkezik, szociokulturális környezete rendezett, a tudás megszerzése érdekében elegendő motivációs bázissal rendelkezik.

Ha ebből a szemszögből közelítjük meg a fejezet témakörét, akkor az átlaghoz való viszonyítást és az attól való eltérést először az értelmi képességek és azon belül az intelligencia oldaláról tárgyaljuk.

Értelmi képességek tekintetében az átlagtól két irányban lehet jelentősen eltérni. A pozitív irányban való eltérés a tehetség és a tehetségnevelés témakörébe tartozik. A negatív irányba való elmozdulás az értelmi fogyatékos nevelés tematikájába illeszkedik. Természetesen ezzel a problémával a gyógypedagógia foglalkozik részletesen, és annak tanulmányozása során mód nyílik az egyes kategóriák elmélyültebb megismerésére. Az értelmi képességet a szakirodalomban intelligenciának nevezik.

Attitűd

A beállítódás (attitűd) a környezet, az emberi szükségletek által befolyásolt irányulás. Környezetünk a teljesítményünk alapján ítél meg minket. Az önmagunktól elvárható teljesítményünket igényszintnek nevezzük. A teljesítményünk nem mindig felel meg az elvárásnak. Ha a teljesítmény meghaladja a várakozást, sikerélményről, ha a teljesítmény alatta marad az elvárásnak, kudarcról beszélünk. Sikerorientált az a beállítottság, amely olyan igényszintet állít fel, amit el is tud érní. Kudarckerülő az a beállítottság, amely olyan alacsonyra helyezi az igényszintet, hogy a kudarc kizárt legyen. Vagyis az attitűd az egyénnek az a pszichés és intellektuális készenléte, képessége, hogy bizonyos tárgyakra, személyekre, helyzetekre meghatározott módon reagáljon. Háttérben mindig értékek állnak. Amíg az attitűd konkrét helyzetekre vonatkozik, addig az érték általánosabb megítélés.

Attribúció

A különböző benyomásokra, előfeltevésekre épülő tanári vélemények jelentős tényezője az attribúció, a tulajdonítás. Amikor valami történik, akkor az emberek hajlamosak valamilyen okot tulajdonítani az eseménynek. Amikor cselekszik valamit a személy, akkor a megfigyelők következtetéseket próbálnak levonni arról, hogy mi okozhatja az illető viselkedését. Ez az oksági következtetés végül is az attribúció. Abban, hogy milyen okra vezetjük vissza az illető viselkedését, mindig benne van az adott személyről kialakult véleményünk. Például ha egy tanuló sikeresen old meg egy feladatot, az tulajdonítható a gyerek jó képességeinek, de gondolhatunk a véletlen vagy a csalás tényére is. A tanár előfeltevései befolyásolhatják az attribúcióit és ezáltal az iskolai teljesítmények értékelését is. Ha egy tanuló rendszeresen 4-es, 5-ös osztályzatot kapott matematika

dolgozatára, akkor a következő dolgozatára kapott 5-ös értékelés az előző sikerek természetes következménye, a tanuló jó képességeinek javára írjuk. A gyengébb teljesítményű, hanyagabb, többnyire kudarcokat átélő tanuló esetében egy jobb dolgozatot, a sikeres feleletet inkább a véletlennek, mint a tanuló reális teljesítményének tekintjük.

Bipoláris

Kétirányú folyamat, melynek jellemzője a nevelő és nevelt kölcsönös kapcsolata, hatása.

Digitális pedagógia

Napjainkban iskoláink, közoktatási intézményeink világában az informatika „szelleme” mintegy kiszabadult a „palackból”, azaz kitört a számítástechnikai szaktanterem szűk falai és rácsokkal védett nyílászárói közül. Az infokommunikációs ipar robbanásszerű növekedésének köszönhetően olyan új technikák és technológiák, valamint eszközök jelentek meg, mint például az ún. digitális zsúrkocsik, amelyek iránt alkalmasszerű vagy rendszeres használatuk tekintetében a tanárkollégák körében ténylegesen növekvő igény mutatkozik. Ezzel együtt pedagógusok tízezrei kívánják elsajátítani az új pedagógiai irányzat, a digitális szemlélet ismerveit.

A tudásalapú társadalmak oktatáspolitikai elvei, a számítógéppel segített tanítás és tanulás nemzetközi irányzatai, fejlesztései, a sajátos oktatási tartalmak kialakításai az új tanulási környezethez illő ún. „digitális pedagógia” formálódó módszereit követelik meg: az informatika megjelenítése az iskolában a tudásalapú társadalomra való felkészültségünket jellemzi. Az egyes országok az informatika-kultúra bemutatását, az informatika tanítását más-más célok miatt tartják fontosnak. Vannak országok, ahol az informatikai kultúra megismertetését szűken értelmezik, és csak az alapvető számítógép-használat készségeinek megtanulását, valamint a felkínált szolgáltatások és információk felhasználásának elsajátítását tartják fontosnak. Ezzel szemben másutt felismerték, hogy ennél jóval többről van szó, hiszen az informatikai kultúra gyakorlatilag életünk egészét átszövi, formálja, kezdve a munkától, a szórakozáson át egészen az otthonig.

A „tudásalapú társadalom” nemcsak az új ismeretek megjelenésével és formáinak kifejlesztésével foglalkozik, hanem „a tudás a munka szervező erejévé válik”, valamint jelentős szerepet kap a tervezésben is. Az informatikai eszközök, az információátadás terén elért fejlődés eredményeként a munka, a szórakozás és a tanulás hagyományos helyszínei megváltoznak. Az otthon lehet egyszerre munkahely, mozi és oktatóbázis. E helyzet új szervezeti stratégia kidolgozására készíti a munkáltatókat és az oktatás szolgáltatóit. A most fejlődő társadalom tagjai gyorsan lecserélik a már megszokott, hagyományos kommunikáció csatornáit, és a tudásközvetítő eszközöket nem ismerő fiatalok akaratlanul is kimaradnak a születőben lévő új információs közegekből.

Egy idő után pedig, ha megvalósul az államigazgatás elektronizálása, még inkább elterjed az e-kereskedelem, egyre több közhasznú adatot találhatunk

meg az Interneten, már nem pusztán lehetőség, hanem létszükséglet lesz az informatikai eszközök ismerete.

Az Európai Unió igen fontosnak tartja a tudásalapú társadalom létrejöttét és az arra való felkészítést: „Annak a társadalomnak a kiépítése, amelyben a tanulás természetes társadalmi szükségletté válik, nem történhet meg egyik napról a másikra. Napjainkban olyan nagy horderejű változások játszódnak le, amelyek elkerülhetetlenné teszik, hogy az Európai Unió időt és fáradságot nem kímélve többet ruházzon be az ismeretek hatékony átadásába.” Tehát olyan fejlesztésekre van szükség, amelyek a tanulás segítése érdekében elősegítik a kommunikációs és információs technológiák elsajátításának és használatának hatékony átadását.

Digitális szakadék

A digitális szakadék körüli vita megjelenése egyidős az információs társadalom kialakulásával. Bár magát az eredeti *digital divide* fogalmat először az 1990-es évek közepén használták az Egyesült Államokban, gyakorlatilag már a nyolcvanas évektől folyt az *info-rich – info-poor* (információ-gazdagok – információ-szegények) párbeszéd ugyanerről a kettősségről, amely az új technológiák jelentette egyenlőtlenségeket állította a középpontba. A fogalom fokozatosan terjedt el az újságírói és politikai közbeszédből a tudományos orgánumok felé, hogy később a gondolatmenetek kölcsönösen áthassák egymást. Napjainkban – miközben a tudósok, kutatók hatni próbálnak a politikai és az újságírói megszólalások tartalmára – a politikusok is újfajta érvkészlettel jelennek meg.

A digitális szakadék több szinten jelentkezik. Az egyik megjelenési forma az adott ország, régió általános IKT-ellátottságának függvényében értelmezhető. Talán nehéz elképzelni, amikor kontinensek között cserélünk információt pillanatok alatt az Interneten, hogy a Föld lakosainak mintegy kétharmada még életében egyszer sem telefonált. Azokon a területeken, ahol viszont az IKT-ellátottság fejlettebb, a digitális szakadék társadalmat megosztó szerepéről beszélhetünk. Ennek indikátorai az egyes területeken eltérők lehetnek. Sok esetben az elmaradás mértéke összefügghet az iskolai végzettséggel, a település méretével, az életkorral, vagy akár a munkavégzés jellegével.

Egész életen át tartó tanulás

(Permanens tanulás – life long learning)

Fogalomköre a fejlett társadalmakban jelent meg: a tanulás az életút végéig tart és az emberi lét szerves részévé válik. E felfogás szerint nem csupán a 6–18 évesek kötelessége és a 18–25 évesek lehetősége, hanem általános társadalmi tevékenység. Az egész életen át tartó tanulás szorosan kapcsolódik a társadalmi, gazdasági és politikai méltányossághoz, a nemek egyenlőségéhez, a tanulás egyetemleges jogához, a környezettel harmóniában éléshez, az emberi jogok tiszteletéhez, a kulturális sokszínűség elfogadásához, a békéhez és az emberek aktív részvételéhez az életüket érintő kérdések tekintetében. Az egész életen át tartó tanulás szinterei között egyre nagyobb hangsúllyal jelennek meg az isko-

lán kívüli helyszínek: a helyi közösség, a munkahely, az otthon. A nem formális körülmények között megszerzett ismeretek és képességek (tájékozottság, munkatapasztalat, szervezési rutin, számítógép-felhasználói jártasság, nyelvtudás stb.) egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az elhelyezkedésnél. Az informatika számos lehetőséget kínál az egyéni, a munkát segítő vagy a szabadidő eltöltését jelentő informális tanulásra.

E-learning

A hagyományos és a távoktatási, valamint az Internet nyújtotta új lehetőségek együttes alkalmazását jelentő új és hatékony tanulási eljárás. Még gyermekcipőben jár és gyermekbetegségekkel küzd, de már ma is több, mint kísérleti oktatási módszer. Előnye a rugalmasság, elérhetőség, kényelem, saját időbeosztás szerinti előrehaladás a tananyagban. Az e-learning fejlődését az egyre kifinomultabb internetes technológiák megjelenése tette lehetővé. (Például: HTML 4.0, Flash Java Script stb.) Kezdetben az e-learning webhelyek nem voltak egyebek, mint egyszerű, statikus weboldalak gyűjteményei, amelyek valamilyen témában jegyzetszerűen, esetleg tartalomjegyzékkel kiegészítve tartalmazzák a szükséges információkat. Jelenleg is sok ilyen oktatási anyagot találhatunk különböző magazinok CD-mellékletein, illetve az Interneten keresgélve. Ezek az anyagok általában kihasználják a HTML lehetőségeit, tehát a tananyagban belső és külső linkek egyaránt előfordulnak. Az e-learning internetes technológiák a tartalomra és az adminisztrációra, a nyomon követésre és a rendszerszintű áttekinthetőségre törekednek.

Hipotézis

A hipotézis egy olyan kijelentés, amely a kutató feltételezéseit fejezi ki a problémában szereplő változókra, azok kapcsolatára vonatkozóan.

A kutatás megkezdése előtt a kutatónak vannak bizonyos feltételezései, elővetelezett válaszai a megfogalmazott kérdésekre vonatkozóan. Ezek származhatnak a gyakorlati tapasztalatokból. Például óralátogatásai során azt látta, hogy azoknak a tanároknak a tanulói, akik gyakrabban tesznek fel összefüggések feltárására, kimutatására irányuló kérdéseket, jobb eredményeket érnek el problémamegoldást igénylő tesztfeladatok megoldásakor. Ezt a feltételezést – megtámogatva a szakirodalom feldolgozásának eredményeivel – megfogalmazhatja hipotézis formájában. Ez a hipotézisalkotás induktív útja. Előfordulhat az is, hogy egy kutató elméleti tételből indul ki, és annak a gyakorlati alkalmazására fogalmaz meg egy feltételezést. A megerősítésre vonatkozó ismeretek alapján feltételezhető, hogy ha a tanuló minden válaszát a tanár elismerő vagy kritikai megjegyzése, értékelése követi, ez az ismeretek alaposabb megjegyzését váltja ki. Ebben az esetben a hipotézisalkotás deduktív útjáról beszélhetünk.

IKT

A számítástechnika és a távközlés fejlődésével újfajta kommunikációs technikák és infokommunikációs eszközök jelentek meg. Körvonalazódnak kezdett egy

igen fontos terminus, az „információs és kommunikációs technológiák” (IKT) fogalma. Ezt szintén többféle módon értelmezik. Vannak, akik az IKT-t eszköznek tekintik. Mások az ellenőrzés eszközt látják az automatizált technikában. Felfogják még szervezési technikaként, vagy média- és kapcsolati funkcióként, illetve a társadalomalakításban felhasználható fejlesztendő folyamatként, s végül technikai gyakorlatként is. Az elméleti szakemberek többségükben egyetértenek abban, hogy az új információs és kommunikációs technológiák elsősorban a munka természetét fogják megváltoztatni. Négy tendenciára hívják fel a figyelmet:

- Az információs munka növekvő fontosságra tesz szert.
- Megnövekszik a munka reflexiós jellege, amikor az új technikák magát a munkát tökéletesítik.
- A munka egyre inkább problémamegoldó folyamattá válik.
- Ezzel egy időben azonban még a hagyományos rutinmunka továbbélésével is számolnunk kell.

Az én olvasatomban az információs és kommunikációs technológiák olyan eszközök, technológiák, szervezési tevékenységek, innovatív folyamatok összessége, amelyek az információ- és a kommunikáció-közlést, -feldolgozást, -áramlást, -tárolást, -kódolást elősegítik, gyorsabbá, könnyebbé és hatékonyabbá teszik. Egyébként erre a fogalomra nincs egységesen kiforrott definíció, általában mindenki tudja manapság, hogy miről van szó, anélkül, hogy külön definiálnák.

Információs társadalom

A posztindusztriális társadalom egyik lehetséges leírása, amely az információ elsőszámú értékévé válását állítja a középpontba. Az információs társadalom kialakulásának előidézője a gazdaság globalizálódása és a vállalatirányítás ebből fakadó válsága, fő motorja a számítástechnika és a távközlés rohamos fejlődése, legfontosabb állomásai a személyi számítógépek elterjedése és a szélessávú adatátviteli hálózatok megjelenése, szimbolikus jelentőségű technológiai újításai az Internet és a mobiltelefon. Az 1960-as években megindult folyamatok eredményeként mára az élet egyetlen területén sem kerülhető meg az információ-technológia alkalmazása. Ez fontos társadalmi változásokkal jár: az információs szektorban foglalkoztatottak aránya radikálisan nő, lehetővé és szükségessé válik a távmunka, illetve az egész életen át tartó tanulás. Mindezek hatására a kifejezés a politika szótárába is bekerült; az informatikai infrastruktúra fejlesztése és az információs írástudás terjesztése kiemelt stratégiai célként jelenhet meg. Ugyanakkor az információs társadalomban élő embernek számos olyan, korábban ismeretlen problémával kell szembesülnie, mint például a korlátlan mennyiségben, de változó minőségben rendelkezésre álló információk értékelése, szűrése és feldolgozása, vagy a magánszféra védelme az információk megszerzésére és ellenőrzésére törekvő gazdasági vagy politikai hatalommal szemben.

Az információs társadalom nyújtotta lehetőségek kétszeres előnyt jelentenek a hátrányos helyzetű csoportok számára: egyrészt az információkhoz való hozzáférés egyre jelentősebb szerepet játszik a mindennapi életben, a munkához jutásban, az élethosszig tartó tanulásban, a kulturális identitás megőrzésében, másrészt az információs társadalom biztosította lehetőségek éppen a hátrányos helyzetből fakadó esélycsökkenést képesek ellensúlyozni.

Kompetencia

A köznapi szóhasználatban talán a hozzáértés szóval helyettesítenénk leginkább. Ha a latin szótárhoz nyúlunk, akkor az alkalmasság, képesség szavakat találjuk. A NAT új változatában is használják a kompetenciák, a kulcskompetenciák fogalmát, mintegy a képesség fogalmának szinonimájaként. A kompetencia a pszichikus képződmények olyan rendszere, amely felöleli az egyénnek egy adott területre vonatkozó ismereteit, nézeteit, motívumait, gyakorlati készségeit, s ezáltal lehetővé teszi az eredményes tevékenységet. Innen már csak egy lépés vezet a pedagógiai kompetenciák definiálásához. A pedagógiai kompetenciák a tudás, nézetek, gyakorlati készségek ötvözei, amelyek lehetővé teszik, hogy a pedagógus egy adott területen sikeresen elláthassa a feladatát. Gyakorta szükségesnek tartják a kompetencia fogalmába beleérteni a diszpozíciót is, a szónak azon értelmezésében, hogy a kompetencia birtokosának nem elegendő rendelkeznie a nézetekkel, tudással, képességekkel, de elkötelezettnek is kell lennie azok megfelelő alkalmazása iránt.

Középérték

A középérték egy jellemző, többnyire közepes érték, amelyik arra hivatott, hogy valamilyen módon a minta összes adatát képviselje. Kiszámításának rendszerint csak méréseredmények esetében van értelme. Legegyszerűbb a gyakran használt középértékek közül a

- *medián*: a nagyság szerint sorba állított adatok közül a középső. (Vagy ha ilyen nincs, mert a minta páros számú adatot tartalmaz, akkor a két középső adat számtani középértéke.)

A másik, ennél is gyakrabban használt középérték az

- *átlag*: ez úgy helyezkedik el a minta közepén (igazán a közepén), hogy a nála nagyobb adatok osztávolsága (az egyes adatok átlagtól mért távolságainak összege) pontosan megegyezik a nála kisebb adatok osztávolságával.

Kulcskvalifikáció

A kompetenciák azon csoportja, amelyeket szakmától függetlenül el kell sajátítania a tanulónak, és amelyek a szakképzés minőségét is meghatározzák. Ilyenek például az:

- önálló tanulásra való képesség,
- team-munka,
- kommunikációs képesség,
- számítógépes-informatikai ismeretek,
- személyiség- és önismeret-fejlesztés,
- felelősség,
- terhelhetőség.

Kvantifikáció

A pedagógiai folyamatok, jelenségek mennyiségi viszonyokkal való jellemzése a kvantifikáció. Ez azt jelenti, hogy a vizsgálatot vezető személy, a kutató a kapott adatokat különböző szempontok alapján a matematikai statisztika módszereit felhasználva számszerűen dolgozza fel. A mennyiségi, statisztikai feldolgozás után a kapott adatokat nagyon alapos elemzés alá kell vetni. A különböző mennyiségi változások közötti kapcsolatot, változást értékelni, elemezni kell. Magyarázatot kell adni a véletlenszerű vagy szükségszerű összefüggések valószínűségét igazoló statisztikai adatokra.

Mézőntanár

A mézőntanár szakos hallgatók mindazokat az ismereteket megszerzik, mint a mézőnti szakos hallgatói. Így a természettudományos alapismeretek, a gazdasági és humán ismeretek, a szakmai törzsanyag és a differenciált szakmai ismeretek tanulmányi területeit együtt is hallgatják.

A pedagógiai ismeretek megszerzését az egy évvel hosszabb képzési idő biztosítja. A műszaki pedagógusképzés szintekre tagozódik. Ha a pedagógiai képzettség valamilyen szintű mézőntképzéshez kapcsolódik, akkor a műszaki pedagógia műszaki képzettsége mézőnti (korábban üzemmézőnti) vagy okleveles mézőnti szintű. Ennek megfelelően a végzettet mézőnttanárnak (korábban műszaki tanár), illetve okleveles mézőnttanárnak nevezik. A mézőnttanár hallgatók alkalmasak lesznek az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli középfokú és felsőfokú szakképzésben az elméletigényes tantárgyak tanítására. A képzés további célja a műszaki szakoktatás területén a kutatási, tervezési és fejlesztési feladatokra való felkészítés, amely a pedagógiai képzés mellett valamely műszaki szakirány alapképzésére építve két tantárgycsoportra kiterjedően magasabb szintű műszaki képzést is nyújt. Megalapozza a szakképzési irányultságú tudományos minősítés megszervezéséhez szükséges tanulmányokat.

Hazánkban jelenleg 10 helyen folyik ilyen képzés; Budapesten a BME-n és a BMF két karán, valamint Debrecenben, Pécsen, Dunaújvárosban, Győrött, Gödöllőn, Kecskeméten és Sopronban.

Metódus

Maga az elnevezés nemzetközi fogalom: metódus. Az ógörög *meta* + *hódosz* szavak összetételéből származik. Jelentése: valami felé vezető út. Így a fogalom értelmezése minden tervszerű eljárásra vonatkozhat. Egy módszer annál jobb, mi-

nél hamarabb és minél eredményesebben érjük el általa a kitűzött célt. Eredetileg filozófiai fogalom volt, innen vette át a pedagógia. Az ógörög filozófusok a logikát tartották a módszer tudományának. A pedagógiában a módszer körülbelül 300 éves múltra tekint vissza: a tudósok egy egyetemes módszert, elvet, eszközt kerestek, amely minden körülmények között alkalmas az ismeretek elsajátítására. Az emberré válás, a személyiség fejlődése az ismeretek és ismeretrendszerek elsajátításának folyamatában megy végbe. Ezért is töltött, illetve tölt be a módszer a didaktika tudományában oly fontos, meghatározó szerepet.

Minta

A kutatás során – miután eldöntöttük, hogy a hipotézis felülvizsgálatához milyen adatokra van szükségünk, ezeket milyen stratégia keretén belül, mely módszerekkel és eszközökkel gyűjthetjük össze – meg kell határoznunk azt is, hogy kiktől gyűjtjük az adatokat. Már a hipotézis megfogalmazásakor eldöntöttük, hogy kire kívánjuk kutatásunk következtetéseit vonatkoztatni. Például a kezdő pedagógusokra vagy a hátrányos helyzetűekre. A közös megfigyelhető jellemzőkkel rendelkező személyeknek azt a körét, akikre ki akarjuk terjeszteni kutatásaink eredményeit, alapsokaságnak vagy populációnak nevezzük. A kutatás megkezdése előtt a populációt pontosan meg kell határoznunk. Az esetek döntő többségében azonban nincs módunk arra (s szükség sem), hogy a populáció minden tagjától adatokat gyűjtsünk. Az adatgyűjtést a kutatás során az alapsokaság valamely alcsoportjában szokták elvégezni, ezt nevezik mintának.

Ahhoz, hogy a mintában gyűjtött adatok alapján a populációra megalapozottan következtethessünk, a mintának kellően nagyoknak kell lennie, s főbb tulajdonságaiban tükröznie kell a populáció tulajdonságait. Az ilyen, a populáció jellemzőit (minőségi és mennyiségi szempontból) megfelelően tükröző reprezentatív minta kiválasztása érdekében:

- pontosan körül kell határolni a populációt (ki tartozik bele és ki nem);
- le kell írni a populációt (melyek azok a főbb tulajdonságok, amelyek jellemzik a populációt, és hatással lehetnek a kutatás eredményeire: pl. életkor, nem, foglalkozás, szülők iskolai végzettsége, társadalmi-gazdasági helyzete, jövedelme, a földrajzi helyzet, az iskola nagysága, a pedagógusok száma, a tanulók intelligenciaszintje, teljesítménye, olvasási készsége stb.);
- ki kell választanunk azokat a főbb reprezentatív egységeket, amelyek arányos képviseletét a mintában biztosítani akarjuk;
- ki kell választanunk egy a populáció jellemzőinek reprezentálására alkalmas, megfelelő nagyságú mintát.

Műszaki szakoktató

A műszaki szakoktatók alapképzettsége technikus vagy érettségizett szakmunkás, amelyhez a szakoktatóképzésben kiegészítő műszaki és főiskolai szintű pedagógiai képzés járul. Ők azok, akik a képzésbe belépéskor már megszerzett, továbbá a későbbi szakirányválasztást is meghatározó, az Országos Képzési

Jegyzék gépészeti, elektronikai, informatikai, vegyipari, építészeti, könnyűipari, faipari, nyomdaipari, közlekedési, környezetvédelmi-vízgazdálkodási szakmacsoportjába tartozó valamely szakképesítésük, valamint a képzés során választott szakirányukban szerzett elméleti és gyakorlati ismereteik alapján a szakirányukhoz tartozó szakmacsoport területén felkészültek az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzésben szereplő gyakorlati tárgyak oktatásának megtervezésére, szervezésére, vezetésére, valamint oktatási tevékenység végzésére, a szakmai tantárgyakhoz kapcsolódó laboratóriumi foglalkozások és a vállalati képzőhelyeken folytatott üzemi (tanműhelyi) gyakorlatok lebonyolítására. A képzés része továbbá a felsőfokú szakképzés, a felnőttképzés és átképzés, valamint a közoktatás gyakorlati képzési feladataira történő felkészítés is. Az alapszakon végzettek kellő mélységű elméleti ismeretekkel rendelkeznek a képzés második ciklusban történő folytatásához. (*Műszaki képzési terület alapszakjainak képzési és kimeneti követelményei*, OM, 2005.07.19.) Azaz mint alapképzés elsősorban a kevésbé elméletigényes tantárgyak tanítására és főként a szakmunkásképzésben, valamint a kevésbé elméletigényes vállalati és felnőtt szakképzésben való oktatásra készít fel, vagyis hangsúlyozottan gyakorlatorientált. A műszaki szakoktatóképzés mint a szakképzés gyakorlati oktatóinak képzése a képzés sajátos követelményei miatt nem kapcsolódik közvetlenül a mérnökképzési programokhoz. A képzés a képzési idő szempontjából rövid, de átfogó műszaki elméleti alapokra épül, s közvetlenül a gyakorlati képzésre koncentrál. Hazánkban 5 helyen folyik jelenleg ilyen képzés; 3 Budapesten: a BME-n és a BMF két karán, valamint Dunaújvárosban és Sopronban.

OKJ (Országos Képzési Jegyzék)

Az OKJ 1993-ban jelent meg az államilag elismert szakképesítések jegyzékeként. Az OKJ egységesítette a magyar szakképzési struktúrát. Kb. 900 szakmát tartalmazott 1993-ban. Minden szakmához több információt is rendel. Az OKJ olyan rugalmas rendszer, amely a napi igényeknek megfelelően, folyamatosan korszerűsíthető.

Az OKJ a következő legfontosabb adatokat tartalmazza:

- Kódszám
- Képzési terület
- FEOR-szám (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere): ezen osztályozási rendszer alapja, hogy elkülöníti a fizikai és a szellemi munkaköröket. A foglalkozás megnevezés alatt a ténylegesen gyakorolt tevékenység tartalmából indul ki, emellett lényeges csoportképző ismérvként kezeli az adott foglalkozás gyakorlásához szükséges szakértelem, tudás, ismeret szintjét.
- Szakma megnevezése
- Képzési idő
- Elmélet és gyakorlat aránya
- Belépés feltétele a szakmai képzésbe

- Felelős minisztérium
- Egyéb feltételek (pl. pályaalakmassági, orvosi stb. vizsgálatok)

Fontos adat az egységes oktatási osztályozási rendszerbe történő besorolás, amely a szakmákat 2, 3, 5, 7 kódszámú csoportokba osztja. Napjainkra az OKJ is sokat reformálódott, jelenleg már csak kb. 813 szakmát tartalmaz, és a közeljövőben ennek úgy a felére: 400-ra számíthatunk csupán.

Reprezentáció

Leképezés, képviselés: valamely jel egy dolog vagy folyamat helyén áll. A társadalomtudományok a külső reprezentáció világát elemzik, míg a pszichológia a belső, mentális reprezentációt: milyen szerveződési elveknek megfelelően alakul ki kapcsolat a gondolati világ és a környezet között? Az egyszerűbb idegrendszerek reprezentáció közvetítése nélkül, közvetlenül rendelik az élőlény viselkedését a környezet hatálya alá. Emlősöknél már kialakul a téri világ leképezése (kognitív térkép), melynek révén az állat helyekhez eseményeket kapcsol. A főemlősöknél kialakuló, egyedi eseményekre vonatkozó epizodikus reprezentációs rendszer az embernél tovább finomodik. A szemléletes, képi reprezentáció az alapforma, melyben a leképezett dolgok és a jelek belső rendje között analógiás megfeleltetés van. A nyelv kialakulásával megjelenik a kijelentéseken alapuló leképezés, ahol a szavak, a szavak sorrendje s a dolgok és események között nincsen hasonlósági viszony. Az emberi kultúra nem csupán egyedi reprezentációt alakít ki, hanem egész reprezentációs rendszereket. Ezek fontos jellemzője a kreativitásuk: a reprezentációk egymással összekapcsolódva nemcsak leképeznek, hanem kreatívan új gondolatokat is létrehozhatnak. Ebben az értelemben a reprezentáció a gondolkodás alapja, amint azt a kognitív tudomány értelmezi. A reprezentációs szabadság jelenik meg már a gyermekrajzokban is, s a gyermeki gondolkodás fejlődése a reprezentációs rendszerek fejlődéséért is interpretálható.

Szórás

A mérhető jellegek esetében kiszámítható az átlagtól való eltérés: ezt nevezik szórásnak. Egy szórás kb. 15 IQ-nak felel meg. A Gauss-féle normális eloszlásban az esetek 85 és 115 IQ között találhatók; ez az esetek valamivel több mint kétharmada. Ők az átlagosak. Az átlag két oldalán elhelyezkedő egy-egy szórás további 13,5–13,5%-ot tesz ki. Ők az átmenetet adják két szóráson belül, tehát 70 és 130 IQ között húzódnak. Akik e szóráson kívül helyezkednek el, azok az ún. „abnormálisak”. Az értelmi fogyatékosok IQ-ja 70 alatti. A kivételesen értelmes személyeknek 130 feletti az IQ-juk, ők a lakosság mintegy 2,3%-át foglalják magukban. A 145 IQ feletti a szuperértelmesek, ők a népesség 0,1%-át adják ki. Tehát minden ezredik ember ilyen. Hazánkban mintegy tízezer ember sorolható ide.

A másik leggyakoribb kérdés, amit az adatokkal kapcsolatban fölteszünk, hogy mennyire térnek el egymástól, szemléletesen: mennyire szóródnak szét a skálán. Ez egyúttal arra is választ keres, hogy középértékük (például az átlag)

milyen jól képviseli őket. Ennek a szétszórtságnak, az adatok egymástól való távolságának is többféle mérőszámát definiálták, de egyiket sem használják annyiszor, mint a szórást.

Voltaképpen az adatok egymástól való átlagos távolságára vagyunk kíváncsiak. Ezt sokféleképpen megadhatjuk: célszerűségi okokból a (mindnyájunkat jellemző) átlagtól való távolságunk ún. négyzetes átlagát számítjuk ki. A négyzetes átlag a kiinduló mennyiségek helyett azok négyzetét átlagolja; ezt természetesen követnie kell egy négyzetgyökvonásnak, hogy az eredeti fizikai dimenziót helyreállítsuk.

Sztochasztikus jelleg

A nevelési folyamat egyik jellemző sajátossága a sztochasztikus jelleg. Ennek lényege: a hatás és annak eredménye között az ok-okozati kapcsolatok nem mutatkoznak meg egyértelműen és azonnal. A hatótényezők következtében létrejövő jelenségek, történések eredményei nem számíthatók ki egyértelműen. A végeredmény több megoldású lehet. Ugyanis a tervezett hatások mellett spontán tényezők is érvényesülhetnek, illetve ismert vagy ismeretlen hatótényezők sem ugyanazt az eredményt váltják ki az egyes emberekben. A nevelési folyamat eredményei ezért tendencia jellegűek. A nevelési folyamat tudatos, tervszerű, de eredményében gyakran ellentmondásos hatásrendszer. A folyamat eredményeként fokozatosan kiépül az egyén értékrendszere, viszonyuló és viszonyító képessége önmagához, társaihoz és a társadalomhoz. Az egyre magasabb szintű szükségletrendszer kiépülése elősegíti személyiségének fejlődését, gazdagodását, önalakító és társadalomformáló tevékenységét.

Távoktatás

Az atipikus tanulás olyan szervezése térben és időben, amikor a közvetlen irányítással szemben a közvetett irányítás a domináns. A távoktatásban alapvető fontosságú a tanulás önirányítása. A távoktatásra jellemző a didaktikai szerkezet zártsága, a tanulói önállóság növelése, a társadalmi nyitottság és az önművelés lehetősége. A távoktatás relatíve olcsó, mintegy 30%-a a hagyományos osztálytermi tanítás költségeinek. A távoktatási programok, tananyagok kifejlesztése ugyanakkor a hagyományosnál jóval költségesebb, azonban lehetővé teszi, hogy a legfelkészültebb tanárok és specialisták bevonásával készüljenek a tananyagok. A korszerű információs-kommunikációs technológiák, és különösen a mobil kommunikációs eszközök jóvoltából bárhol lehetséges a tanulás (a távoktatás mindenhová eljuthat, bármilyen messze legyenek a tanulók a képzés központjától), valamint az e-learning. A távoktatás elsősorban felnőtteknek szól. Leginkább azért, mert élethelyzetük (a munka és család melletti tanulás) idő- és térbeli rugalmasságot igényel, továbbá lényeges a belső motiváltságuk és tanulási készségük is. A távoktatás során a tanulói támogatások formái: tananyag (oktatócsomag) és szervezői támogatás; tananyagcsomag és konzultációs lehetőség, valamint vizsga; mentori támogatás (személyes konzultációk).

Taxonómia

Olyan rendszer, amelynek elemei között meghatározott hierarchia van. A tanulótlól elvárt tudást követelményekben fejezzük ki. A követelmények tehát hidat alkotnak a célok és a tanulási eredmények között; biztosítják a célok és az eredmények kívánatos megfelelését. A követelményekből közvetlenül és operatív módon következtethetjük ki a tanulásszervezés éppen aktuális feladatait és módszereit.

Validitás

Annak jelölése, hogy a feladatlapokkal, tesztekkel, mérésekkel stb. kapott adatok valóban a vizsgálni kívánt jellemzőt mérik. Ugyanis soha nem a méréssel kapott számokról (és halmazuk tulajdonságairól) akarunk felvilágosítást kapni, hanem magukról a dolgokról, a mért és vizsgált pedagógiai rendszer folyamatairól. A pedagometriának is kulcskérdése az, hogy a vizsgálat vagy mérés során gyűjtött adathalmaz mennyi információt hordoz, és ezek, valamint a számított mutatók hogyan értelmezhetőek az eredeti rendszerben.

Virtuális egyetem

A kifejezés az Internet közegében működő felsőoktatási szerveződések széles skálájára utal, kezdve a távoktatás legkülönbözőbb formáitól a teljes értékű diplomát adó felsőfokú képzésig. A virtuális egyetemi mozgalmak kezdetben, az 1990-es évek derekán – az USA-ban, Nyugat-Európában és nálunk is – az úgynevezett kőfalak nélküli művelődés eszméjének jegyében dolgoztak. A gyakorlati tapasztalatok – s nyomukban az elméleti reflexió – azonban csakhamar elvezettek annak régi-új felismeréséhez, hogy teljes értékű tanulás nem lehetséges eleven tanár–diák- és diák–diák-kapcsolatok nélkül, az eleven kapcsolat viszont a kommunikáció lehető legnagyobb sáv szélességét igényli: tudniillik a személyes együttlétet. Ma a virtuális egyetemi alakulatok leggyakrabban a hagyományos és az internetes oktatás-tanulás valamiféle ötvözetét képviselik. Az MTA Filozófiai Kutatóintézetében 1997 tavasza óta folyik virtuális egyetemi tartalomfejlesztési és oktatásfilozófiai munka.

8.3 IRODALOMJEGYZÉK

1. Báthory Zoltán: *Tanulók – iskolák – különbségek. Egy differenciális tanításmélethez vázlata.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1992.
2. Csapó Benő – Kárpáti Andrea: *Műveltség az ezredforduló után. Az oktatás fejlesztésének feladatai.* Budapest, Osiris, 2002.
3. Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe.* Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2000.
4. Falus Iván (szerk.): *Didaktika.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004.
5. Farkas János, *Információs- vagy tudástársadalom.* Budapest, AULA Kiadó, 2002.

6. Kárpáti Andrea: Informatika az iskolában. In uó.: *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Budapest, Osiris, 2001.
7. Kozma Béla: *Pedagógia I. A pedagógiai alapjai*. Pécs, Comenius Bt., 1996.
8. Kozma Béla: *Pedagógia II. Neveléstudományi alapfogalmak*. Pécs, Comenius Bt., 1997.
9. Mialaret, Gaston: *Az oktatástudományok*. Budapest, Keraban Kiadó, 1999.
10. Murányi-Kovács Endréné – Kabainé Huszka Antónia: *A gyermekkori és serdülőkorú személyiségzavarok pszichológiája*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
11. Székely Endréné – Szokolszky István: *Didaktika műszaki pedagógusok számára*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1977.
12. *Pedagógusképzés, 2005/I.* (Budapest, OTE)
13. *Pedagógusképzés, 2004/IV.* (Budapest, OTE)
14. www.mpt.bme.hu. 2004.
15. <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/O1.xml/oktatas.html>. 2005.
16. <http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/O1.xml/oktataselmelet.html>. 2005.
17. <http://www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/neveles/alapfogalmak.htm>. 2005. 16.
18. <http://www.enc.hu/>. 2005.